

poeziji rekel, da »smo kolikortoliko pokvarjeni, narod ne še tako...«, bi trditve zvenela skoraj nerazumljivo, če »narod« v tem primeru ne bi bil »ljudstvo« (v monografiji se uporablja samo izraz narod). Nekaj malega podobne zamere bi sem in tja veljalo tudi kakšni prenakli zadovoljivji s to ali ono obstoječo oceno (npr. z uvodno Kosovo o slovenski meščanski družbi 19. stoletja, pa kakor je že duhovita). — Ampak kaj, menda celo svetniki grešijo vsaj po sedemkrat na dan — pa ne bi smel znanstvenik, če je še tako resen! Take drobnarije se zmeraj dogajajo. — Celoten vtis pa je namreč takšen, kakor smo že zapisali: dragocen, resen, ambiciozen, temeljit prispevek slovenski literarni zgodovini; daleč nadpovprečna znanstvena legitimacija sarajevskega slovenista pred slovenskim občinstvom.

Matjaž Kmecl
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Slovaško-slovenski slovar

Viktor Smolej: Slovaško-slovenski slovar. (Slovensko-slovinský slovník.) DZS, Ljubljana 1976. 447 str.

Ob koncu l. 1976 je izšel od vseh, ki se zanimajo za slovaški jezik in kulturo, težko pričakovani Slovaško-slovenski slovar. Sestavil ga je profesor Viktor Smolej, ki že vrsto let kot lektor za slovaški jezik in prevajalec posreduje stike s slovaško kulturo. S sestavo slovarja je opravil zelo potrebno in koristno delo, ki zasluži vse priznanje.

Iz avtorjevih uvodnih besed izvemo, da je bila prvotna zamisel izdati slovaško-slovenski in slovensko-slovaški del v eni knjigi. Kasneje se je založba v skladu z uveljavljenim načelom za izdajanje dvojezičnih slovarjev odločila, da izda posebej slovaško-slovenski in posebej slovensko-slovaški slovar. Slovensko-slovaški del naj bi pripravil tedanji lektor za slovenski jezik v Bratislavi dr. Vit'azoslav Hečko. Avtorja sta se dogovarjala z Državno založbo Slovenije in s Pedagoško založbo v Bratislavi, ki pa je svoje sodelovanje pri tem kmalu odpovedala. DZS je prevzela izdajo sama. Po nenadni Hečkovi smrti je tudi delo za slovensko-slovaški slovar prevzel prof. Viktor Smolej. Lahko upamo, da bo mo v nekaj letih uvrstili na knjižno polico k Slovaško-slovenskemu slovarju še Slovensko-slovaški slovar.

Po uvodnih besedah navaja avtor navodila za uporabo slovarja, seznam kratic in okrajšav, slovaško abecedo in vire, ki so mu bili v pomoč pri sestavljanju slovarja. Čisti slovarski del obsega 410 strani malega slovarskega formata v dveh kolonah. Na koncu je na 23 straneh nekaj poglavij iz slovaške slovnice.

Gesla so urejena po abecedi in nimajo podgesel; vsak leksem je slovarska enota zase. Nekaterim geslom so poleg razlag oziroma slovenskih sinonimov dodane in pojasnjene besedne zveze, fraze in reki.

V poglavju »Navodila za uporabo slovarja« pojasnjuje avtor izbor besed, sprejetih v slovar, kakor mu ga je narekoval dani obseg. Opustil je navajanje abstraktnih samostalnikov na -st' in -stvo; samostalniki, ki poimenujejo delujoče osebe, so vneseni samo v moškem spolu, le izjemoma tudi v ženskem; pomanjševalnice so upoštewane v zelo omejenem obsegu, prav tako glagolski samostalniki. V majhni meri so navedeni pridevniki na -ský, -cký, -ový, -ovský, zanikane besede, predponski glagoli, sestavljenke s števniki, zaimki, prislovi. Predvsem pa se je avtor omejil v navajanju mednarodnih besed. Sprejel jih je le izjemoma, »če je njihova pisna in glasovna podoba močno drugačna od iste besede v slovenski redakciji«. Besed, ki so po obliki in pomenu enake slovenskim, avtor ni vnesel, razen če so razlike v pregibanju ali dolžini glasov. Ker so izvirne slovaške besede vedno naglašene na prvem zlogu, slovar naglasa ne zaznamuje. Ostrivci nad vokali in konzonanti pomenijo le dolžino glasu, ne mesto naglasa.

Ob branju dvojezičnih slovarjev, ki imajo navadno vnaprej določen obseg, se bralcu vsiljuje vprašanje, po kakšnih kriterijih so sestavljali izbirali besede za sprejem. Avtor pravi, da »slovar, ki je namenjen praktični rabi, hoče posredovati izbran besedni zaklad slovaškega jezika, kakor je v rabi in ga nahajamo v leposlovju včeraj in danes, v sodobni publicistiki, v poljudni znanosti in v pogovorni besedi«. To težavno nalogo je avtor ustrezno opravil, saj je izbiral besede nakazanemu namenu primerne. Vendar naj mi bo dovoljeno nekaj pripomb.

Kot je že zgoraj povedano, avtor v slovar ni sprejel besed, ki so po obliki in pomenu enake slovenskim. Verjetno je pod tem vidikom izpadel samostalnik voda, uvrščene pa so številne besede iz besedne družine, kot so: vodáren, vodička, vodna-

tiel'ka, vodník, vodný (z besednimi zvezami), vodový, vodojem, vodopád, vodorovný. Mnenja sem, da je tako načelo primerno le, če nastopa beseda v obeh jezikih v enakih pomenih in če pripada enakim stilom in plastem. Pa še v tem primeru je vprašanje, če kaže v slovarju izpuščati besede z močno besedno družino. Bati se je tudi, da bi uporabnika tako ravnanje lahko zavajalo k zmotni misli, da je vsaka beseda, ki je v slovarju ni, izpadla iz tega razloga.

Za podrobnejši pregled sem izbrala v glavnem besede z začetno črko G. Ugotovila sem, da je avtor sprejel približno eno petnajstino od gesel črke G, kakor jih prinaša Slovník slovenského jazyka (SSJ) slovaške akademije znanosti iz l. 1959. Glede na omenjeno avtorjevo načelo za sprejem mednarodnih besed, bi najbrž lahko izpadle besede, kot so: galéria, garderóba, generácia, guláš in dale prostor kakim drugim besedam, ki jih v slovarju ni, kot so npr. glagol *glgat'* — 1. *glasno goltati (tekočino)*, 2. *ekspr. pítí!*, ali pa zanimiv glagol *grobianit'* — *nespoštljivo, grobo pogovarjati se s kom*² poleg v slovarju navedene ga samostalnika *grobian* — *surovež*.

Avtor bi dosegel večjo preglednost v slovarju, če bi posamezne pomene pri večpomenskih besedah ločil s podpičji. V mislih imam primere kot: *galéria* — *hodnik*, *galerija* v *gledališču*, *razstavišče*, *galerija*; ali: *cestička* — *cestica*, *potka*, *stezica*, *prečka* (v *laseh*); ali: *vzburit'sa* — *upreti se*, *vstati*, *dvigniti se v upor*, *razburiti se*. V vseh navedenih primerih so v SSJ pomeni ločeni s številkami. Razumljivo je, da v dvojezičnem priročnem slovarju ne morejo biti besede tako obravnavane kot v velikih razlagalnih slovarjih. Vendar se s podpičjem namesto vejice, s čimer bi bila pomenska diferenciacija bolj poudarjena, obseg ne bi nič povečal. Tako, s podpičji, so ločeni pomeni tudi v Bajec-Kalanovem Italijansko-slovenskem slovarju, v Bradačevem Češko-slovenskem slovarju in v Gradovem Francosko-slovenskem slovarju. V Jurančičevem Srbskohrvatsko-slovenskem slovarju pa so pomeni ločeni s številkami.

Nekatere besede pojasnjuje avtor z množico sinonimov za isti pomen. Samostalnik *bet'ar* je npr. predstavljen takole: *bet'ar* — *navihanec*, *premetenec*, *neugnanec*, *samo-pašnež*, *šaljivec*, *tiček*. Če izvzamemo samostalnik *samo-pašnež*, ki je od drugih navedenih sinonimov pomensko zelo odda-

ljen in bi ga bilo treba ločiti od njih, bi bilo koristno, da bi bili sinonimi razporejeni po določnem redu: ali glede na stopnjo sinonimnosti ali pa morda po abecedi. S skromnejšim navajanjem sinonimov pa bi se pridobilo tudi nekaj prostora.

Dvojezični slovarji praviloma ne označujejo stilno-plastne vrednosti besed. Zato bi bilo potrebno prikazati tovrstne odnose med dvema jezika z navajanjem slovenskega sinonima iz iste jezikovne plasti, oziroma z enako stilno obarvanostjo, če imata seveda besedi v obeh jezikih enako stilno-plastno vrednost. Če pa so za določen pomen navedeni še drugi, nevtralni slovenski sinonimi poleg stilno-plastnega, naj bi bil ta uvrščen na prvo mesto, da bi bilo s tem očitno opozorjeno na enako stilno-plastno vrednost besed v obeh jezikih.

Nekaj primerov, kako so glede na to prikazane besede v našem slovarju: *guráž* — *korajža*, *pogum*. *Guráž* je v slovaškem in slovenskem jeziku pogovorna beseda (prim. SSJ I, str. 446; Slovar slovenskega knjižnega jezika II — SSKJ, str. 432). Samostalnik *gýč* je pojasnjen s sinonimoma *kič*, *plaža*, ki imata v slovaškem in slovenskem jeziku slabšalno funkcijo (prim. SSJ I, str. 447 in SSKJ II, str. 314). Tudi glagol *gnjavit'* ima v našem slovarju, sicer na zadnjem mestu, stilno ustrezni sinonim *gnjaviti* (prim. SSJ I, drugi pomen, str. 437; SSKJ I, str. 707). Geslo *grobian* je pojasnjeno s *surovež*, ne z *grobijan*, iz česar se da sklepati, da v slovaščini beseda ni ekspresivno obarvana. To potrjuje SSJ, ki jo predstavlja brez kateregakoli stilnega kvalifikatorja (SSJ I, str. 443). Tako stilno-plastno prikazovanje besed, kakor ga kažejo gornji primeri iz našega slovarja, je treba posebej pozdraviti, saj dosedanja praksa dvojezičnih slovarjev tovrstnemu osvetljevanju leksike ni posvečala velike pozornosti, čeprav bi bilo treba jezikovno zvrstnost upoštevati tudi na tem nivoju.

Navesti pri besedah v slovarju primerne zglede, ki bi jih najboljše predstavili, ni lahka naloga. Avtorju se je v veliki meri posrečilo v okviru danega obsega izbrati ilustrativno gradivo tako, da prikazuje dejansko, živo rabo in značilne sintaktične zveze, zlasti z navajanjem besednih zvez, fraz in rekov. Mimogrede pripominjam, da bi pri navedeni frazi v geslu riadok: *vieme*

¹ SSJ I, str. 435.

² SSJ I, str. 443.

čitat' medzi riadkami — *znamo brati med vrsticami* zadoščalo samo: čitat' medzi riadkami.

Teh nekaj nebitvenih, obrobni pripomb prav nič ne zmanjšuje vrednosti slovarja, ki je vključ sorazmerno majhnemu obsegu bogat, saj prinaša najpomembnejše slovaško besedje, obravnavano in predstavljeno z vso vestnostjo in natančnostjo.

Joža Meze
SAZU v Ljubljani

O slovensko-češkem slovarju

Ružena Škerlj: Slovensko-češki slovar. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1976. (VIII) + 461 str.

Glede na posebno tesne zgodovinske in kulturne vezi med Čehi in Slovenci prese- neča ugotovitev, da predstavlja dvojezično slovensko-češko slovarsko tradicijo en sam Zavadilov Slovinškočeský slovník, ki je iz- šel v Pragi brez letnice okrog leta 1900, medtem ko je obratna češko-slovenska pot zgodovinsko pripeta na tri slovarje (Zava- dilov Československi slovar in dva Brad- ačeva Češko-slovenska slovarja, leta 1929 in 1967, ki sta izšla v Ljubljani). Odveč je to- rej naglaševati, kako zelo je bil slovensko- češki slovar potreben v današnjem kultur- nem in gospodarskem zblževanju med obe- ma narodoma.

Sestavljanje slovarjev je dolgotrajno in težavno delo, zlasti če je naloženo enemu samemu človeku in to v današnjem času, ko je med drugimi strokami dosegla tudi leksikografija novo znanstveno stopnjo. Od avtorja dvojezičnega slovarja se pričakuje, da dobro obvlada sodobno normo dveh je- zikov in pozna stilno vrednost jezikovnih sredstev. Zahtevam današnje leksikografi- je bi bil verjetno kos le kolektiv lingvistič- no usmerjenih strokovnjakov, ki poleg tega dobro poznajo ustroj sodobnega knjiž- nega jezika in sodobno jezikovno proble- matiko dveh dežel. Vse te okoliščine je treba upoštevati, če hočemo objektivno vrednotiti Slovensko-češki slovar avtorice Ružene Škerljeve, ki ji je bilo zaupano tež- ko delo.

1. Slovensko-češki slovar želi verjetno slu- žiti samo slovenskim uporabnikom, ki se učijo češkega jezika, na kar bi opozarjal ne le predgovor, temveč tudi dve dodani poglavji — *Vlastní jména* (= Lastna ime- na) in kratka informacija o osnovah češke-

ga pravopisa, češke spregatve in sklanjat- ve in ne nazadnje slovar sam, zbrano slo- vensko-češko besedišče. Četudi je slovar slovensko-tujejezični, ko bi se moral preiz- kušati in vrednotiti predvsem slovenski je- zik na češki leksikalni mreži, pa kaže slo- var premaknjeno sliko: slovenščina je ne- kako zapostavljena in nepravilno predstavl- ljena. Pri sestavljanju slovensko-tujejezič- nega slovarja je treba izhajati predvsem in edino iz slovenske jezikovne baze, če naj bo slovar adekvatna informacija v slo- venskem jeziku in o slovenskih realijah. Hkrati pa je potrebno prisluhni vsemu ži- vemu in frekventnemu v normi sodobne knjižne slovenščine, če nočemo, da se nam izmuznejo besede, ki so naravnost v sre- dišču naše današnjosti — naj omenimo sa- mo dve — *tozd*, *neurvršenosti*.

Pri prevajanju slovenskega besedišča v če- ščino je treba upoštevati genetično in strukturno blizkost med obema jezikoma, vrsto skupnih zgodovinskih okoliščin in končno tudi pomembno dejstvo, da si je slovenščina izposojala besede in nekatere besedotvorne elemente¹ tudi iz češkega je- zika. Pri sestavljanju slovensko-češkega slovarja so potemtakem v ospredju seman- tični in onomatološki problemi, pri iskanju heteronimov je treba paziti na pomenski premik pri genetično blizkih besedah in na mesto teh beseg v stilni razslojenosti so- dobne slovenskega in češkega knjižnega jezika.

2. Pri dvojezičnem slovarju manjšega ali srednjega obsega se je treba preudarno lo- titi izbora besed na ravnini: *tujke* (*interna- cionalizmi*) — *domače besedišče*. Dvojezič- ni slovar naj bi informiral uporabnika, po kakšni glasoslovni in besedotvorni poti sta sprejemala internacionalizme dva jezikov- na sistema, vsekakor pa naj bi ne spregle- dal domače besede, če je bolj v rabi kot tujka. V slovarju ni slovenskih besed *vele- poslanik*, *veleposlaništvo*, *posvojitve*, *po- svojiti* in je na tem mestu najti samo besede *ambasador*, *ambasada*, *adopcija*, *adop- tirati*, seveda pa ima slovar poleg tujke *adoptirati* še glagola *posinoviti* in *pohčeriti*. Uporabnik lahko sooča pomensko enoum- ne tujke *ilustracija* — *ilustrace*, *ilustrirati* — *ilustrovat*, *iluzija* — *iluze*, *identičen* — *identický*, *ideološki* — *ideologický*, izpu- ščeni pa so internacionalizmi iz grščine, ki jih slovenščina in češčina precej različno sprejemata v jezikovni sistem. Samostalni-

¹ Bohuslav Havránek, *Studie o spisovném jezyce*, Praha 1963; *Vliv nové spisovné češtiny na spisovné jazyky jihoslovanské*, s. 322–327.